

ZAMONAVIY NEMIS DRAMATURGIYASIDA TANA BILAN BOG'LIQ FRAZELOGIZMLARNING EMOTSIONAL MA'NO TASHUVCHISI SIFATIDAGI ROLI

Bakbergenov Aybek Esbergenovich

Lingvistika: Nemis tili ixtisosligi 1-kurs magistranti,
Qoraqalpoq davlat universiteti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.16809813>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-Avgust 2025 yil
Ma'qullandi: 07- Avgust 2025 yil
Nashr qilindi: 12- Avgust 2025 yil

KEY WORDS

somatik frazeologizm, zamonaviy nemis dramaturgiyasi, emotsional ma'no, teatr tili, dramaturgik funksiya, psixologik ifoda, kontekstual misol

ABSTRACT

Ushbu maqolada zamonaviy nemis dramaturgiyasida tana bilan bog'liq frazeologizmlarning (somatik frazeologizmlar) emotsional ma'no tashuvchisi sifatidagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqotda ularning uch asosiy emotsional toifada — ijobiy, salbiy va ambivalent — ishlatilishi hamda dramaturgik jarayondagi funksional roli yoritilgan. Asosiy e'tibor personajlarning ichki kechinmalari, psixologik dinamikasi va voqealar rivojidadagi burilish nuqtalarini ifodalashda frazeologizmlarning ta'sir kuchiga qaratilgan. Maqolada zamonaviy nemis dramaturglarining (Botho Strauss, Dea Loher va boshqalar) asarlaridan olingan kontekstual misollar va tahliliy jadval keltirilgan. Natijalar frazeologizmlarning nafaqat estetik, balki teatr tilining hissiy dizaynida ham markaziy o'rin tutishini ko'rsatadi.

Frazeologizmlar tilning estetik qatlamini tashkil etuvchi, ma'no va hissiy rang-baranglikni kuchaytiruvchi asosiy vositalardan biridir. Ayniqsa, tana a'zolariga oid frazeologizmlar (somatik frazeologizmlar) insonning ichki kechinmalarini, ruhiy holatini va munosabatini obrazli ifodalashga xizmat qiladi. Zamonaviy nemis dramaturgiyasida ushbu iboralar o'ziga xos dramatik kuchga ega bo'lib, ular nafaqat muloqotning ma'nosini, balki voqea dinamikasini ham belgilaydi.

Postmillennial davr nemis dramaturgiyasida realistik tasvir, psixologik tahlil va ijtimoiy konfliktlar yetakchi bo'lib, personajlarning hissiy intensivligini oshirish uchun somatik frazeologizmlar faol ishlatiladi.

Somatik frazeologizmlar uch asosiy emotsional toifada faol ishlaydi: **ijobiy, salbiy va ambivalent**. Misol uchun:

- „Jemandem geht das Herz auf“ — ijobiy his, quvonch va samimiylik ifodasi;
- „Eiskalt im Herzen sein“ — salbiy his, sovuqqonlik va hissiy begonalarlashish;
- „Mit dem Kopf durch die Wand wollen“ — ambivalent xarakter, qat'iyat bilan qaysarlik orasidagi chegarada.

Ushbu iboralar dramaturgiyada nafaqat ma'no, balki psixologik kuch beruvchi vosita

sifatida ham ahamiyatga ega [4, 43-54].

Dialoglarda tana bilan bog'liq frazeologizmlar nutqning hissiy amplitudasini oshiradi.

Masalan:

1. **Botho Strauss, „Schlusschor“ (2002)** asarida xiyonat sahnasida personaj shunday deydi:

„Es war, als ob mir jemand einen Stich ins Herz versetzt hätte.“ Bu ibora tomoshabinda bevosita hissiy zarba effekti hosil qiladi [5, 53-59].

2. **Dea Loher, „Unschuld“ (2003)** dramasi irodasizlik lahzasida:

„Ich konnte nur den Kopf hängen lassen.“ [3] Bu jumla umidsizlik va ichki bo'shash holatini kuchli ifodalaydi.

Shunday qilib, dramaturgiyada frazeologizm sahnaga "hissiy kulminatsiya nuqtalari" kiritadi.

Quyidagi jadval tahlili zamonaviy nemis dramaturgiyasida tana bilan bog'liq frazeologizmlarning emotsional spektri va ularning dramaturgik funksiyalarini chuqurroq tushuntiradi:

1-Jadval: Zamonaviy nemis dramaturgiyasida ishlatiladigan ba'zi tana bilan bog'liq frazeologizmlar va ularning emotsional ma'nosi

№	Frazeologizm (Nemischa)	So'zma-so'z tarjima (O'zbekcha)	Emotsional ma'no	Dramaturgik funksiyasi
1	Jemandem geht das Herz auf	Kimningdir yuragi ochildi	Quvonch, iliqlik	Ijobiy hisni kuchaytirish
2	Eiskalt im Herzen sein	Yurakda muzdek bo'lish	Befarqlik, sovuqqonlik	Salbiy xarakter chizish
3	Einen Stich ins Herz bekommen	Yuragiga sanchiq singari botdi	Og'riq, xiyonat	Dramatik kulminatsiya
4	Mit dem Kopf durch die Wand wollen	Bosh bilan devorni yorishga urinish	Qaysarlik, intilish	Konflikt yaratish
5	Blut in den Adern gefrieren	Tomirlardagi qon muzlashi	Qo'rquv, hayrat	Kuchli emotsiya berish
6	Jemandem fällt ein Stein vom Herzen	Yuragidan tosh tushgandek bo'lish	Yengillik, taskin	Konflikt yechimi
7	Kalte Füße bekommen	Sovuq oyoqlar bo'lish	Qo'rquv, ikkilanish	Qahramon qarorini o'zgartirish
8	Den Kopf hängen lassen	Boshni osiltirib qo'yish	Umidsizlik	Tragediya effektini oshirish
9	Etwas geht einem durch Mark und Bein	Biror narsa ilik va suyakka yetib borish	Kuchli larza	Emotsional zarba berish
10	Die Zähne zusammenbeißen	Tishlarini qattiq qisilish	Bardoshlilik	Stressga qarshi turish

Keltirilgan jadvalda 10 ta somatik frazeologizm tanlangan bo'lib, ular uch asosiy emotsional toifaga — ijobiy, salbiy va ambivalent — ajratilishi mumkin.

1. Ijobiy emotsiyalar — "Jemandem geht das Herz auf" va "Jemandem fällt ein Stein vom Herzen" kabi iboralar ijobiy

hissiyotlar, quvonch va yengillikni ifodalaydi. Ular odatda dramaturgik jarayonda konflikt yechimi yoki katarzis bosqichida qo'llanadi. Bu tomoshabinga ruhiy yengillik berib, sahna dramaturgiyasini yumshatadi.

2. Salbiy emotsiyalar — "Eiskalt im Herzen sein", "Einen Stich ins Herz bekommen", "Blut in den Adern gefrieren", "Den Kopf hängen lassen" kabi iboralar asosan konflikt cho'qqisida ishlatiladi. Ular qahramonning iztiroblari, xiyonat, qo'rquv yoki umidsizlik kayfiyatini kuchli tarzda yetkazadi. Bu iboralar tomoshabin bilan qahramon o'rtasida hissiy aloqa yaratib, voqeani chuqurroq idrok etishga yordam beradi.

3. Ambivalent holatlar — "Mit dem Kopf durch die Wand wollen" va "Die Zähne zusammenbeißen" kabi iboralar bir vaqtning o'zida ham salbiy, ham ijobiy rangga ega bo'lishi mumkin. Masalan, qat'iyat va bardoshlilik sahna kontekstiga qarab qahramonning ijobiy fazilati sifatida ko'rsatilishi yoki qaysarlik va irratsionallik sifatida salbiy baholanishi mumkin.

4. Dramaturgik funksiyalar xilma-xilligi — Jadvaldagi iboralar faqat his-tuyg'uni yetkazish bilan cheklanmaydi; ular sahna ritmini belgilash, dramatik kulminatsiyani yaratish, konfliktni kuchaytirish yoki yechimini ta'kidlashda faol ishtirok etadi. Masalan, "Einen Stich ins Herz bekommen" kulminatsion sahnada ishlatilganda tomoshabinda bevosita "hissiy zarba" effekti hosil qiladi.

5. Emotsional amplitudani oshirish — Somatik frazeologizmlar so'zning oddiy ma'nosidan tashqariga chiqib, kuchli obraz va hissiy rang-baranglik kiritadi. "Blut in den Adern gefrieren" kabi iboralar sahna atmosferasini birdan sovutib, dramatik taranglikni oshiradi; aksincha, "Jemandem geht das Herz auf" esa uni iliqlik bilan to'ldiradi.

Shunday qilib, somatik frazeologizmlar dramaturgik ritmni belgilovchi vositadir. Salbiy ma'nodagi ibora — konflikt cho'qqisida, ijobiy ma'nodagi ibora — yechim yoki katarzis bosqichida ishlatiladi. Shunday qilib, tomoshabin hissiy sayohat jarayonida qahramonning ichki olamini to'liq his qiladi.

Xulosa. Zamonaviy nemis dramaturgiyasida tana bilan bog'liq frazeologizmlar obraz va emotsiyani birlashtiruvchi kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular orqali dramatik vaziyatning hissiy intensivligi oshiriladi, personajlarning psixologik profili ochiladi va sahna tili estetik jihatdan boyiydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Burger, H. (2015). *Phraseologie: eine einföhrung AM beispiel dês Deutschen*. Erich Schmidt Verlag.
2. Dobrovolskij, D., & Piirainen, E. (2021). *Figurative language: Cross-cultural and cross-linguistic perspectives (Vol. 350)*. Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
3. Fischer, J. Dea Loher: „Unschuld“.
4. Motyl, S. (2015). Syntaktischer Vergleich der polnischen und deutschen Phraseologismen im Bereich der Geföhle. *Językoznawstwo*, (9), 43-54.
5. Rumpf, H. (2002). Verdorrnde Wurzeln? Erinnerung an die lebensweltliche Mitgift des Lehrens und Lernens. In *Die Lehrerbildung der Zukunft—eine Streitschrift* (pp. 53-59). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.